

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SUÇ: SUÇ ORANLARININ ARTIŞI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ÇÖZÜMLEME

Zahir KIZMAZ

Doç. Dr., Fırat Üniv., İnsani ve Sosyal Bilimler Fak., Sosyoloji Bölümü

Özet

Günümüzde, gelişmiş ülkelere nispeten gelişmekte olan ülkelerde suç oranları giderek artmaktadır. Bu çalışma, gelişmekte olan ülkelerdeki suç oranlarının artışlarının nedenlerini saptamayı amaçlamaktadır. Makalede, suç artışlarının nedenleri toplumların modernleşme süreçleri ve dinamikleri ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde artan suçluluğun nedenleri arasında özellikle; aile kurumunda meydana gelen değişimler, giderek artan bireysellik, yerleşimsel hareketliliğin yol açtığı sosyal organizasyonsuzluk, sosyal sermayenin ve enformel denetimin zayıflaması, ekonomik gelişmeler ve bu alandaki gelişmelerin yarattığı sorunlar (işsizlik, yoksulluk, göreceli yoksulluk) gibi faktörlerin öne çıktığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelişmekte olan ülkelerde suç, suç oranlarındaki artışların nedenleri, modernleşme.

Abstract

Crime in Developing Countries: A Sociological Analysis of Increase in Crime Rates

Today, crime rates are increasing in developing countries in comparison to developed countries. This study aims to determine the reason for the increase in crime rates, in

developing countries. In the article, the increasing in crime is trying to be explained with the processes and dynamic of the modernization, in developing country. More specifically, these following factors stands out in developing countries, among the causes of the increasing criminality: The changes in the family institution, increasing individualism, the social disorganization caused by the residential mobility, the weakening of the social capital and informal control, economic developments and the problems created by the developments (unemployment, poverty, relative poverty).

Keywords: Crime in developing countries, the causes of the increases in crime rates, modernization.

Kurte

Sûc Li Welatên Li Ser Rêya Pêşdeçûyînê: Dahûraneke Sosyolojîk Li Ser Bilindbûna Rêjeya Sûcan

Di roja îro de rêjeya sûcan a li welatên ser rêya pêşdeçûyînê, li goreya welatên pêşdeçûyî her diçe bilidtir dibe. Ev xebat, dixwaze ku sedemên bilindbûna rêjeya sûcan li welatên li ser rêya pêşdeçûyînê ne biçespîne. Di nivîsê de hewl tête dayîn ku bilindbûna rêjeya sûcan bi prosesa nûjenbûna wan civakan re bête ravekirin. Di vê çarçoweyê de ev xebat, li bersivên pirsên weke; rêjeya sûcan li welatên li ser rêya pêşdeçûnê çima bilind dibe û di vê bilindbûnê de kîjan dînamîkên sosyolojîk bandora xwe hene digere. Tê dîtin ku di nav sedemên bilindbûna rêjeya sûcan li welatên li ser rêya pêşdeçûnê de bi taybetî guherînên di saziya malbatê de pêk tînin, takekesîtiya ku her diçe zêde dibe, bê organîzebûna sosyal a ji ber çûn û hatina cîwarbûyînê diqewime, qelsbûna kontrola enformel û sermiyana sosyal, pêşdeketinên aborî û kêşeyên ji ber vê yekê tene pê (bêkarî, hejarî, hejarî îzafî) derdikevine pêşî.

Peyvên Sereke: Sûc li welatên li ser rêya pêşdeçûnê de, sedemên bilindbûna rêjeya sûcan, nûjenbûn.

چکیده

جرم و جنایت در کشورهای در حال توسعه:

راهکارهای اجتماعی برای جلوگیری از ازدیاد جرم و جنایت

جرم و جنایت در کشورهای در حال توسعه در مقایسه با کشورهای پیشرفته در حال ازدیاد است. این مقاله سعی بر آن دارد تا به بررسی اسباب افزایش این جرایم در کشورهای در حال توسعه پردازد. با علم به اینکه افزایش بزهکاری، جرم و جنایت در ارتباط مستقیم با تغییر ساختار نظام خانواده، تغییرات اقتصادی و نیز بیکاری و فقر در این جوامع است؛ نویسنده برای یافتن جواب سوالهای زیر گام برداشته است: چرا بزهکاری، جرم و جنایت در کشورهای در حال توسعه رو به افزایش است؟ و این افزایش بزهکاری و جرم چه ارتباطی با اصول مدنی و اجتماعی کشورهای در حال توسعه دارد؟

واژگان کلیدی: کشورهای در حال توسعه، عوامل افزایش جرم، تغییر.

المخلص

الجريمة في الدول النامية: حل اجتماعي لمشكلة تزايد نسبة الجرائم

تزداد الجريمة في الدول النامية بالنسبة للدول المتقدمة، هذا البحث يدور حول تحديد أسباب إزدیاد الجرائم في الدول النامية وعلاقتها بتلك المجتمعات من حيث تقدمها، فيحاول الباحث الوصول إلى أجوبة؛ لماذا تزداد الجرائم في هذه الدول؟ وما هي علاقة الجرائم بالثوابت الاجتماعية في الدول النامية؟

يلاحظ أن إزدیادات الجرائم في الدول النامية لها علاقة بتغير مؤسسة العائلة، وظاهرة الأنانية و التطور الاقتصادي الفوضوي، وما ينجم عنها من البطالة و الفقر.

الكلمات الأساسية: الدول النامية، أسباب إزدیاد الجرائم، التقدم.

Giriş

ABD, Birleşik Krallık, Finlandiya, İrlanda, Hollanda, Yeni Zelanda, Kanada, Belçika, İsveç, İsviçre ve diğer gelişmiş ülkelerde özellikle 1960'lı yılların başından 1990'lı yılların ortalarına kadar suç oranlarında dramatik artışlar kaydedilmiştir (Fukayama, 1999). Günümüzde ise gelişmiş olan ülkelerin çoğunda, suç oranlarının bir durağanlaşma içerisine girdiği gözlemlenmektedir. Bazı ülkelerde belirli suç türlerinde azalmaların bile gerçekleştiği söylenebilir.

Oysaki günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde suç oranlarında ciddi bir artış eğilimi dikkat çekmektedir.

Günümüzde suç oranlarının niçin arttığı sorusu yanıtı en çok merak edilen konulardan birini teşkil etmektedir. Geçmiş dönemlerde, gelişmiş ülkelerdeki suç artışlarına ilişkin yapılan kimi çalışmaların, artış eğilimi sergileyen suç sorunun ülkelerin değişim veya modernleşme süreci ve dinamikleri bağlamında ele aldıkları görülmektedir.

Modernleşme süreci ile birlikte toplumların ekonomik, teknolojik, siyasal, kültürel ve demografik alanında önemli değişimler meydana gelmektedir. Geleneksel yapıdan modern yapıya geçiş sürecinde toplumların özellikle ekonomik, sosyo-kültürel değerler/kurumlar ve demografik alanında meydana gelen değişimler, toplumda önemli sosyal değişimleri de tetiklemektedir. Kentleşme düzeyinin artması, aile kurumunun zayıflaması, alkol ve uyuşturucu alışkanlığının gelişmesi, kültürel farklılığın ve çatışmanın artması, geleneksel değer ve bağlılıklarının zayıflaması ve enformel sosyal denetimin çözülmesi gibi modernleşme süreci ile ilintili olarak ortaya çıkan hususlar doğrudan suç oranları ve suç kalıpları üzerinde etkili olan gelişmelerdir. Bu alandaki ilgili literatüre bakıldığında (örneğin; Liu, 2005, 2006; Liu ve Messner, 2001, Shelley, 1981) suç artışları ve suç kalıplarındaki değişimin genelde;

- Yerleşimsel hareketlik,
- Hızlı kentleşme,
- Nüfus artışı/nüfus yoğunluğu,
- Nüfusun heterojenleşmesi,
- Ekonomik gelişme/sanayileşme,
- Gelir eşitsizliği, gelir dağılımı,
- Nüfus başına düşen milli hasıla,
- Siyasal gelişme/demokrasi,
- Kadının sosyal konumunda meydana gelen değişimler,
- Enformel değerler ve denetim unsurlarındaki dönüşümler,
- İşsizlik gibi değişkenler çerçevesinde çözümlenmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir.

Bu makalede, geliştirmekte olan ülkelerde artma eğilimi sergileyen suç oranlarının hangi sosyolojik dinamikler tarafından etkilendiği hususu kuramsal düzeyde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. Gelişmekte Olan Ülkelerde Suçluluk

Hem geçmişte sömürge olan ülkelerden bağımsızlıklarını kazanan ve modernleşen ülkeler (Hindistan, Jamaika, Nijerya, Venezuela gibi) hem de sosyalist olarak tanımlanan ülkelerin, sosyalist devlet yapısından liberal ekonomiye geçiş süreçlerinde (örneğin Çin ve Macaristan gibi) suç oranlarında artışlar gözlenmiştir (Heiland ve Shelley 1991, s. 8-9). Özellikle Sovyetler Birliği'nin çözülmesinden sonraki süreçte de, gerek Sovyetler Birliği gerekse de değişim geçiren Doğu Avrupa ülkelerinde de suç oranlarında ciddi artışlar kaydedilmiştir (Karstedt, 2003; Hrabá et al. 1998; Barak, 2000; Backman 1998). Cebulak (1996) Polonya, Bulgaristan, Romanya ve Slovakya gibi ülkelerde de suç oranlarında "eşi görülmemiş dramatik artışların" olduğunu belirtmektedir. Stamatel, Arato ve Dunn (1998, s. 243), Doğu Avrupa ülkelerinde (Polonya, Bulgaristan, Romanya, Slovakya ve Macaristan) ekonomik liberalizasyon ve demokratikleşmenin, hızlı suç oranlarının artışında etkili olan bir "Amerikanlaşmaya" yol açtığını ileri sürmektedirler (bkz. Lafree ve Tseloni, 2006, s.30). Sovyetler Birliğindeki demokratik gelişme ile birlikte ortaya çıkan değişimlere bakıldığında da ilk göze çarpan gelişmeler; istihdamdaki istikrarın bozulması, yüksek enflasyon, yoksulluk ve evsizlik sorunlarıdır. Bu unsurlar da, suç kalıplarının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Friday, 1998, s.301).

Birçok araştırmacı (Fajnzylber, Lederman ve Loayza 1998; Diamond 1999; Mendez, O'Donnell ve Pinheiro 1999) de, Latin Amerika Ülkelerinde artan suç oranları ile bu bölgede gerçekleşen demokratikleşmenin eş zamanlılığına dikkat çekmektedirler. Böylece, Fajnzylber, Lederman ve Loayza (1998) Birleşmiş Milletlerin anket verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada, 1980'li yıllarda görece bir istikrarın arkasından Latin Amerika Ülkelerinde cinayet oranlarının 1990'lı yıllarda hızla arttığını saptamışlardır (bkz. Lafree ve Tseloni, 2006, s.31).

Bazı araştırmacılar da, Çin'de geçmiş yıllara kıyasla suç oranlarında ciddi artışların olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre bu artışların, Çin'in 1990'lı yıllarda aşamalı olarak piyasa ekonomisine geçişi ile yakın bir ilişkisi vardır. Diğer bir ifade ile Çin'de artan suç oranları ile ülkede gerçekleşen ekonomik gelişme, sosyal dönüşüm ve

modernleşme süreci ile arasında yakın bir bağlantı öngörülmektedir (geniş bir literatür ve çalışmalar için bkz. Liu ve Messner, 2001). Benzer şekilde Xiao (1988) da, modernleşme sürecinin kaçınılmaz olarak Çin'deki suç oranlarında artışa yol açtığını ileri sürmektedir. Liu, Çin'in devlet sosyalizminden piyasa ekonomisine geçiş sürecinde suç kalıplarında meydana gelen değişimleri incelediği çalışmasında, hırsızlık, soygun ve sahtekarlık gibi ekonomik motivasyon amaçlı suçların, cinayet, tecavüz ve saldırı gibi ekonomik motivasyon amaçlı olmayan suç türlerine göre çok daha hızlı bir şekilde arttığını ortaya koymuştur (Liu, 2005). Liu (2006), son 20 - 25 yıllık Çin'in modernleşme süreci ile bu ülkedeki suçların artış eğilimi arasında bir bağ kurarak bu süreçte mala yönelik suçlardaki artışın, şiddet suçlarının artışından daha fazla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. O, söz konusu çalışmasında bu dönemler arasında Çin toplumunda meydana gelen hızlı modernleşme süreci ile birlikte sosyal yapıda derin dönüşümlerin gerçekleştiğini ileri sürmektedir.

Aynı şekilde gerek ülkemizde¹ gerekse de Ortadoğu coğrafyasında yer alan İslam ülkelerinde de modernleşme süreci ile birlikte suç oranlarında (hâlihazırda suç oranları düşük olmasına rağmen) giderek bir yükselme trendi gözlemlenmektedir. Örneğin İran'da hem şiddet hem de mala yönelik suçlarda giderek bir artış gözlemlenmektedir. 1996 yılında 100.000 kişide 120 kişi şiddet suçu işlerken, bu rakam 2003 yılında 100.000 kişi de 150 kişiye çıkmıştır. 1997-2005 yılları arasında yaklaşık olarak 9 yıl içerisinde ise mala yönelik suçlarda ise, % 100 bir artış kaydedilmiştir (Haddad ve Moghadam, 2011).

Gerek gelişmiş ülkelerin 1960'lı yıllarının başlarında giderek artan suçluluk oranları gerekse günümüzde gelişmekte olan çoğu ülkelerde yükselme eğilimi içerisine giren suç oranlarının nedenlerine bakıldığında modernleşmeye özgü çok sayıda faktörün öne çıktığı görülmektedir. Çok sayıda araştırmada (bkz. Heiland ve Shelley, 1991, s.8-9), çoğu ülkelerde değişim süreci ile birlikte özellikle mala yönelik suçlarda ciddi artışların gerçekleştiği gözlenmiştir. Bu suçlar içerisinde özellikle hırsızlık (larceny) suçuna ilişkin gerçekleşen oran

¹ Ülkemizde, Emniyet Genel Müdürlüğünden farklı dönemlerde resmi başvurular üzerine alınmış istatistikî bilgilere göre; 1995 yılında, 229.513 suç olayı meydana gelirken, bu rakam 2006'da 785.509'a yükselmiştir. Bu rakamlar, 1995-2006 yılları arasında işlenen suç sayısının üçe katlandığını göstermektedir. Bu rakamlar genel olarak suç olaylarının ciddi bir şekilde artış kaydettiği konusunda bir fikir vermesi açısından önem taşımaktadır. Ancak, 2006 yılından sonra suç verileri yayınlanmadığı için ülkemiz için hâlihazırda suç oranlarında nasıl bir seyir izlendiği konusunda bir tahminde bulunmak mümkün değildir.

son derece yüksektir. Bu suç artışlarının temel nedenleri olarak; kimileri günümüzde artan suç fırsatlarını görürken, kimileri de günümüzdeki ekonomik eşitsizliklere vurgu yapmaktadır (Heiland ve Shelley, 1991, s.8-9).

Suç ve modernleşme konusuna odaklanan kimi araştırmacılar (örneğin bkz. Shelley, 1981; Liu, 2006) modernleşmenin ilk dönemlerinde hem şiddet suçlarında, hem de mala yönelik suçlarda bir artışın gerçekleşmekle birlikte genelde mala yönelik suçlardaki artışın şiddet suçlarından daha fazla gerçekleştiğini saptamışlardır.

2. Modernleşmekte Olan Ülkelerde Suç Oranları Niçin Artmaktadır?

Gelişmekte olan ülkelerde yükselme eğilimi içerisine giren suç oranlarının nedenleri üzerine yapılacak araştırmalar, söz konusu ülkelerin modernleşme süreçlerine ve bu süreçte ortaya çıkabilecek sorunlara odaklanmak zorundadır. Bilindiği gibi modernleşme süreci ile birlikte toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanda radikal ve köklü değişimler gerçekleşmektedir. Bu nedenle artan suçluluk probleminin bu değişim süreci ile birlikte ele alınması gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde suç oranlarının artışı ve yeni suç türlerinin ortaya çıkışı konusunda ileri sürülen yaklaşımlar dört başlık altında ele alınabilir. Bu yaklaşımlardan ilki modernleşme perspektifi olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, toplumların geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde meydana gelen hızlı ve köklü sosyal değişmelerin, sosyal normların zayıflamasına ve sosyal bütünleşme düzeyinin azalmasına yol açarak suçluluk koşullarını yarattığını ileri sürmektedir. Bir anlamda bu teze göre, modern değer ve normların yerleşik değerleri çözmesi sonucunda suç oranları artmaktadır. Değişim süreci ile birlikte zayıflayan toplumsal değer ve kurumların yerini henüz tam olarak yeni kurumların ve değerlerin alamaması, toplumsal yapıyı belirsizleştirmekte ve bireylerin destek mekanizmalarından yoksun kalmasına yol açmaktadır. Günümüzde yapılan bazı araştırmalarla (bkz. Clinard ve Abbott 1973; Shelley 1981; Neumann ve Berger 1988) daha da geliştirilen bu kuramın ilk öncüsü Durkheim (1947)'dir. İkinci yaklaşım ise çatışma veya Marksist teoridir. Çatışma teorisi de, günümüzde artan suçluluğun nedenlerini, toplumların veya ülkelerin gelişme süreçlerinin eşitsiz bir ekonomik bir yapıyı ortaya çıkardığı savı üzerine temellendirmektedir. Diğer bir ifade ile çatışmacı teorisyenler suç oranlarının artmasının nedenlerini, ekonomik eşitsizlik, işsizlik, yoksulluk ve emeğin

sömürülmesi gibi piyasa koşullarının eşitlikçi olmayan niteliği ile açıklamaktadırlar (bkz. Friday, 1998, s.299-300, Bohm 1982). Üçüncü yaklaşım ise fırsat ve rutin aktiviteler yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın öncüleri de, günümüzde artan suç oranlarını, gündelik yaşamın rutin aktivitelerinde meydana gelen değişmelerle ve ortaya çıkan yeni fırsatlarla ilintili olarak görmektedirler (Felson ve Clarke, 1998). Son yaklaşım ise, küreselleşmenin etkisine odaklanan görüştür. Burada küreselleşme olgusunun, suç oranlarının artışında ve suçun niteliklerinde yarattığı etkiler ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Suç üzerinde globalleşmenin etkisini tartışan Messner ve Rosenfeld (2000) gibi araştırmacılar, kurumsal anomi teorisine atfen, piyasanın sınırlandırılması ve diğer kurumsal alanlar üzerinde belirleyici olan ekonominin engellenmesi gereksinimini savunurlar. Findlay da (1999), özellikle gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan kriminojenik koşulları, globalleşme bağlamında kapsamlı bir şekilde gözden geçirmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde suç oranlarının artmasının nedenlerinden söz etmeden önce gelişmiş olan ülkelerin geçmişte suç oranlarının yükselmesinin nedenleri konusunda Fukayama'nın belirttiği hususlara burada kısaca değinmekte fayda vardır. Fukayama, gelişmiş ülkelerde geçmiş dönemlerde artan suç oranlarının nedenini, büyük ölçüde modernleşme ile birlikte değerler alanında yaşanan dramatik değişimler ile açıklamaktadır. O bu alandaki değişmeyi "büyük bozulma" olarak nitelendirmiştir. Fukayama, bu bozulmanın nedenleri olarak ileri sürülen argümanları dört kategoride toplamaktadır:

a. Artan yoksulluk ve gelir eşitsizliği (ekonomik dalgalanmalar, işsizlik, göreceli yoksulluk gibi),

b. Modern refah devletinin sonucu (ailelerin dağılması, sapkın eğilimlerin ortaya çıkması, işsizlik sigortası, boşanmayı kolaylaştıran yasal düzenlemeler, evlilikle düzenlenmeyen birlikte yaşamalar, zayıflayan ilişkiler veya zayıflayan toplumsal bağlılıklar gibi gelişmeler modern refah devletinin gelişimi ile birlikte ele alınmaktadır)

c. Dinin gerilemesi/düşüşü,

d. Bireysel hakların artışını içeren kültürel hareketlerin gelişimi (Fukayama, 1999, s.64).

Fukayama'ya göre modernleşme sürecinde ortaya çıkan bu değişimler içerisinde suçla ilintili olabilecek akla en yakın faktör,

özellikle değerler ve kültürel alanında meydana gelen değişimlerdir. Yükselen bireycilik ve toplumla ilgili denetim mekanizmasının zayıflaması, aile ve cinsel yaşamda meydana gelen değişimler belirli bir zaman süreci içerisinde suç oranlarının artışı üzerine etkili olmuştur. Özellikle bireylerin ahlak anlayışını dinamitleyen veya radikal bir dönüşüme tabi tutan kültür devrimi de, artan suç oranlarının temelindeki önemli nedenlerden birini teşkil etmektedir.

Genelde ülkelerin modernleşme süreçleri ile birlikte ortaya çıkan gelişmeler (teknoloji, bilimsel ve ekonomik gelişmeler, artan rasyonelleşme, demokratikleşme, bireyselleşme ve sekülerleşme gibi) geleneksel değerler ve denetim üzerinde zayıflatıcı bir işlevi yerine getirerek ağırlıklı olarak suç oranlarının artışı etkilemektedir. Bu nedenle gerek Ortadoğu ülkelerinde gerekse uzak doğu ve gerekse de Asyatik ülkelerde artan suç oranları üzerinde etkili olan unsurlar önemli ölçüde benzeşmektedir. Bu çerçevede gelişmekte olan ülkelerdeki suç oranlarının artışı benzer dinamikler çerçevesinde ele alınabilir. Örneğin günümüzde suç oranlarının arttığı ülkeler içerisinde Çin ve Rusya dikkat çekmektedir. Çin toplumu üzerinde yaptığı suç araştırmalarıyla bilinen Liu'ya göre artan ekonomik motivasyon ile artan mala yönelik suçlardaki artış arasında bir ilişki vardır. Ekonomik motivasyonların artması, suç başta olmak üzere çok sayıda sosyal davranış için itici bir gücü oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle ona göre modernleşme ile birlikte ekonomik motivasyon da artmaktadır. Bu durum da, suçluluk üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca kar güdüsü, şiddet davranışı veya suçu ile bağlantılı olmaktan çok mala yönelik suçlarla ilgili ilintili olduğu da belirtilmektedir. Serbest piyasa kurumlarının Çin'e girişi bireyler için ekonomik başarının peşinde koşma fırsatı yaratmıştır.

Liu (2006) ve Zhang ile Messner (1995), Çin'in sosyalist toplum yapısından piyasa ekonomisine geçişi ile birlikte suçluluk oranının artışında etkili olan unsurları şu şekilde belirtmektedirler:

- Kişisel çıkar arayışları ve bireylerin ben merkezli, egoist bir motivasyonla hareket etmeye başlamaları,
- Yeni iş, ticaret yerlerinin gelişmesi ve piyasa ekonomisinin sonuçları,
- Bireyselciliğin gelişmesi,
- Bireysel ekonomik kazanç fırsatının ortaya çıkması,

- Gerek bireysellik gerekse de bireysel ekonomik fırsatların ortaya çıkmasıyla ilintili olarak ekonomik hırsın/tutkunun gelişmesi.
- Artan eşitsizlik,
- Değişen kültürel inançlar ve normlar (batı değerlerinin Çin sosyal yaşamına nüfuz etmesi)
- Geleneksel sosyal kontrolün bozulması/zayıflaması,
- Azalan sosyal bütünleşme,
- Kırsal alandan kentsel alana gerçekleşen kitlesel göçler,
- Demografik değişimler (nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişimler)

Sovyetler Birliği'nde artan suç oranlarının temelinde de, bu ülkenin liberal piyasa ekonomisine geçişi ile ilgili nedenler bulunmaktadır. Bu ülkede, demokratik gelişme ile birlikte ortaya çıkan değişimlere bakıldığında da ilk göze çarpan gelişmeler;

- İstihdamdaki istikrarın bozulması,
- Mafyanın gelişimi,
- Ahlaki dejenerasyon,
- Kapitalist değerlere olan ilgi
- Yüksek enflasyon,
- İşsizlik,
- Yoksulluk ve evsizlik sorunlarıdır.

Bu unsurlar, Rusya'da artan suç kalıplarının anlaşılmasına katkı sağlayan gelişmeler olarak görülebilir.

Suç oranlarının artmasında etkili olduğu düşünülen yukarıdaki faktörler, gelişmekte olan diğer ülkelerdeki suçluluk artışlarının nedenlerinin de açıklanmasında öne çıkan etkenler olarak görülebilir. Günümüzde gelişmekte veya modernleşmekte olan ülkelerde ortaya çıkan ve suç oranlarının artmasında etkili olduğu düşünülen faktörler genel olarak şu şekilde belirtilebilir.

2.1. Aile Alanındaki Değişmeler

Fukayama, büyük bozulmaya yol açan değişiklikler arasında ilk sırada aile ve cinsellik alanında meydana gelen değişimleri göstermektedir. Boşanmalar, aile parçalanması, ebeveynsel bağlılığın zayıflaması bu çerçevede görülebilecek değişimlerdir. Günümüzde, gelişmiş ülkeler kategorisinde görülen ülkelerde, 1960'lı yıllardan itibaren değişimin en çok gözlemlendiği alanların başında aile gelmektedir. Özellikle evlilik dışı doğan çocuk ve boşanma oranlarındaki artışlar bu alanda dikkat çekici olanı oluşturmaktadır. Örneğin, ABD'nde evlilik dışı doğan çocukların oranı 1940'ta % 5 iken, bu oran 1995'te % 32'ye yükselmiştir. ABD'de her üç çocuktan biri, İskandinav ülkelerinde ise çocukların yarısından fazlası evlilik dışı ilişkilerle dünyaya gelmektedir. Birçok İskandinav ülkelerinde bu oran % 60'ı bulmaktadır. Gelişmiş ülkelerin çoğunda 1960'lı yıllardan sonra boşanmalarda ciddi artışlar gerçekleşmiştir. Örneğin 1980'li yıllarda Amerika'daki evliliklerin yarısı boşanma ile sonuçlanır hale gelmiştir. Birçok gelişmiş ülkede evlilik dışı doğumlardan, boşanma veya ebeveynlerinin ayrı yaşamalarının sonucu, ebeveynlerin her ikisinin de olduğu aile ortamında 18 yaşına ulaşan çocukların sayısı önemli ölçüde azalmıştır (Fukayama, 1999, s.45). Günümüzde de gelişmekte olan ülkelerde boşanma ve evlilik dışı doğan çocuk oranları giderek artmaktadır. Bu da, çocukların sağlıklı ve güvenli aile ortamlarında sosyalleşme süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Çünkü tek ebeveynli veya parçalanmış ailelerde yetişen çocuklar sosyalleşmeye ilişkin ciddi sorunlar yaşamaktadır. Suç eğilimliğinin önemli ölçüde çocukluk dönemindeki bu eksiz veya yetersiz sosyalleşmeye uzanan kaynakları olduğu bir gerçektir.

2.2. Bireyselleşme veya Aşırı Bireycilik

Kuralları yıkmanın tek kural haline getirilmesi anlamındaki bireycilik, dizginlenmeyen bir birey sorununu yaratır. Bireycilik, toplumun ortak değerler bütünü olarak tanımlanan sosyal sermayenin zayıflamasını da doğurmaktadır. Bireyciliğin diğer bir sonucu ise, topluluk ruhundan yoksunluktur. Bireysel seçme özgürlük alanının genişlemesi adına değerleri, kuralları durmadan yenileyen veya tepetaklak eden bir toplum giderek daha çok düzensizliğe, kargaşaya sürüklenecek ve düzenini yitirecektir. Teknolojik yenilikler açısından sınır tanımayan veya "sınır yok" ilkesini benimseyen aynı toplum, kişisel davranışlar açısından da sınır tanımayacak hale gelir; bunun sonucunda da, a) dağılan ailelerin, b) çocuklarına karşı görevlerini

yerine getiremeyen ebeveynlerin, c) karşılıklı sorumluluklardan kaçınan komşuların d) yurttaşlık görevlerini göz ardı edenlerin sayısında bir artış meydana gelebilmekte, bu durum da suç oranının yükselme trendi içerisinde girmesine neden olabilmektedir (Fukayama, 1999, s.23).

2.3. Sosyal Sermayenin/Geleneksel Değerlerin Zayıflaması

Suç veya şiddet olaylarının artışının açıklanmasında başvurulabilecek önemli kavramlardan biri de, sosyal sermaye (social capital)'dir. Sosyal sermaye, toplumun sahip olduğu değersel ve normsal yapısına gönderme yapan bir kavramdır. Bu anlamda, toplumun denge veya konsensüs yapısını temsil etmekte ve illegal davranış biçimlerini yadsıyıcı bir işlevi yerine getirmektedir (Kızmaz, 2005). Diğer bir ifade ile sosyal sermaye bir toplumdaki, müşterek eylemleri olanaklı kılan sosyal ağların ve normların niteliğini ifade eder. Fukayama da toplumsal sermayeyi; “aralarında işbirliğine izin veren bir grubun üyelerince paylaşılan, yazılı olmayan bir dizi değerler ve normlar olarak” tanımlamaktadır. Genelde toplumbilimciler tarafından sosyal sermaye, “toplumun ortak değerler bütünü olarak” görülmektedir. Fukayama'ya göre tüm toplumlarda sosyal sermayenin en önemli kaynağı ise, ailedir (Fukayama, 2000, s.24-25). Sosyal sermayenin merkezi özelliği ise, güvendir. Güven, karşılıklı sosyal ilişki ağlarının kurulmasını sağlayan ve cemaat üyeliği tarafından deneyimlenebilen karşılıklı bir mübadeleyi tanımlamaktadır (Galca, Karpati ve Kennedy, 2002, s.1374). Bu nedenle toplumsal sermayeye ilişkin olumsuzlukların ortaya çıkıp çıkmadığını saptamak için; aile ve güven konusunda meydana gelen gelişmelere bakmak gerekmektedir. Çünkü toplumsal sermayenin karşıtı, toplumsal bozulmadır. Bu çerçevede suç, ailelerin çözülmesi, uyuşturucu kullanma, intihar olayları v.b göstergeler, toplumsal bozulmanın önde gelen işaretleri olarak görülmektedir. Bu göstergelere ilişkin gerçekleşen oranlar düzeyinden hareketle toplumsal sermayenin ne düzeyde zayıf ve güçlü olduğu hakkında bir fikir yürütmek mümkündür. Fukayama da, Amerika toplumunun 1950'lerden 2000 yılına doğru olan süreçte, toplumsal sermaye alanında yaşanan olumsuzlukları veya toplumsal sermaye zayıflamasını, şiddet/suç, aile ve güven gibi üç unsur üzerinden çözümlemeye çalışmıştır (Fukayama, 2000, s.30). Samspon v.d. (1997) ile Kawachi v.d. (1999), yüksek düzeydeki sosyal sermayenin varlığını, düşük suç oranlarının önemli bir göstergesi olarak ele almışlardır. Onlar, toplum üyeleri arasında ve toplum üyeleri

içerisinde deneyimlenen güven, itibar ve onur/özsaygı gibi değerlerin; suçun, kontrol altında tutulmasını sağlayan unsurlar olduğunu ileri sürmektedirler. Bu nedenle sosyal sermayenin güçlü olduğu toplumlarda, şiddet ve suç olaylarının daha az gerçekleşeceğini ileri sürmek mümkündür. Aynı şekilde, ülkemiz genelinde bazı suç ve şiddet olaylarında görülen artışlar, toplumsal sermayenin düşüşe geçişin önemli bir göstergesi olarak görülebilir. Özellikle boşanma oranlarındaki artışlar ve güven duyma düzeyinde yaşanan sorunlar bu çerçevede ele almak mümkündür (Kızmaz, 2005).

Japonya'daki suçluluk üzerine çalışan araştırmacılar, Japonya'daki düşük suçluluk oranının nedenlerini, büyük ölçüde sosyal sermaye göstergelerinin yüksekliği ile açıklamaktadırlar (Bkz: Thornton ve Endo; 1992; Komiya, 1999; Aki ve Gary, 2004; Finch, 2001; Tsushima, 1996). Bu araştırmalarda; Japonya toplumunda güven, dayanışma, aile ve grupsal bağlılık gibi toplumsal sermayeye ilişkin göstergelerin, gelişmiş/endüstrileşmiş batı ülkelerine kıyasla daha yüksek olmasının, Japonya'daki düşük suçluluğun önemli bir nedeni olarak zikredilmektedir. Bu çerçevede, sosyal sermayenin düşük düzeyde olduğu toplumlarda, enformel sosyal denetim düzeyinin de genelde düşük gerçekleşeceği öngörülebilir. Sosyal sermayenin düşük nitelikte olduğu veya azalmaya başladığı toplumlarda da, şiddet eylemlerinin artış eğilimi içerisine gireceğini öngörmek mümkündür (Galca, Karpati ve Kennedy; 2002, s.1374).

Sosyal çözülme ve sosyal sermayenin zayıflaması ile birlikte suç ile ilintili aşağıdaki gelişmelerin ortaya çıkması olasıdır.

- Bireylerin birbirlerine karşı daha az güven duydukları,
- Ebeveynlerin çocuklarına karşı sorumluluklarını tümüyle yerine getiremedikleri,
- Bireylerin toplumsal sorumluluklarından kendilerini yalıtmaları,
- Yardımlaşma ve dayanışma duygusunun zayıflaması,
- Dinsel değerlerin zayıflaması,
- Akrabalık bağlarının zayıflaması,
- Toplumsal kuruma olan inanç ve güvenin zayıflaması,
- İlişkilerin daha çok; çıkarıcı, kısa süreli, etnosantrik bir eğilim sergilemesi,

- Toplumsal denetimin zayıflaması.

2.4. Enformel Denetimin Zayıflaması

Sosyal sermayenin veya enformel değersel yapının zayıflaması kaçınılmaz olarak sosyal denetimin zayıflamasına yol açmaktadır. Modernleşme süreci ile birlikte artan şiddet ve suç olaylarının önemli bir nedeni de, enformel denetimin giderek zayıflamasıdır. Kriminolojide sosyal denetimin suç üzerindeki etkisine dikkat çeken kuramların başında sosyal kontrol kuramı gelmektedir.

Sosyal kontrol kuramı suçluluğu, bireylerin; aile, okul, din ve arkadaş gibi geleneksel kurumlara ve değerlere olan bağlılıklarının zayıflaması ile açıklamaktadır. Bu kuramın ilk temsilcilerinden olan Hirschi (1969)'ye göre bireylerin; aile, okul, din ve arkadaş gibi geleneksel kurum veya unsurlara olan bağlılıkları ne kadar güçlü olursa, onların suç işleme olasılıkları da o denli az gerçekleşecektir. Aynı şekilde; geleneksel kurumlara olan bağlılıklarının zayıflaması ile birlikte suça yönelme olasılığı artmaktadır (Hirschi, 1969). Hirschi, bireylerde yüksek düzeyde sosyal denetim hissinin varlığının, onların illegal davranış sergilemek durumunda; arkadaşları, aileleri, komşuları, öğretmenleri ve işverenleri ile olan ilişkilerine zarar vereceği endişesiyle suç işlemekten alıkoyduğunu ileri sürerek, söz konusu denetim veya bağlılıkların zayıflaması veya diğerlerine olan duyarlılıkların ve ilgilerin kaybolması durumunda ise, bireylerin daha kolay suça yönelebileceklerini belirtmektedir (Ayrıca bkz: Siegel, 2001, s.238). Çocukluk dönemlerinde yeterli bir içsel denetiminin gelişmeyişi veya içsel denetim mekanizmasının sonradan işlevselliğini yitirmesi, aile, arkadaş ve okul ortamlarında kazanılan sosyal rollerin birbiriyle çatışır nitelikte olması gibi durumlar, bireyin toplumsal değer ve kurumlara olan bağlılığını zayıflatmaktadır. Sosyal kontrol kuramına göre de bu zayıflık, bireyin suç veya sapkın tutum geliştirmesinde etkili olmaktadır (Williams III ve McShane, 1999, s.191). Çok sayıda araştırma, kontrol kuramının öngördüğü toplumsal değer ve kurumlara olan bağlılık veya zayıflığın, şiddet ve suçlulukta etkili ve güçlü göstergeler olduğunu ortaya koymuştur (Bkz: Beirne ve Messerschmidt, 1991, s.432; Seydlitz ve Jenkins, 1998).

Sosyal sermayenin zayıflaması, sosyal denetimin zayıflamasına yol açmaktadır. Bu nedenle; seyahat, iş ve yerleşimsel hareketlilik (ekonomik ve teknolojik gelişme, piyasa ekonomisinin gelişmesi bu hareketliliği artırmaktadır), aile yapılarının değişmesi ve zayıflaması,

değerlerin zayıflaması ve bireyselliğin gelişimi de sosyal denetimi zayıflatan gelişmelerdir.

Kimi sosyal bilimciler, gelişmiş batı ülkelerinde insanların yaşadığı bunalımın kaynağında, kurumsal veya toplumsal baskı veya denetim unsurlarını görmüş ve bu çerçevede söz konusu kurumların ve değerlerin, birey üzerindeki sınırlayıcı ve denetleyici işlevlerini hedef alan çözümlenelerde bulunmuşlardır. Örneğin, Freud bu yaklaşımın öncü isimlerinden biridir. Oysaki, formel ve enformel denetim unsurları, bireylerin toplumsal uyum süreçlerini sağlayan önemli faktörlerdir.

Braithwaite, enformel denetim unsurlarının suçluluktaki caydırıcı etkisinin, formel kurum ve süreçlerden daha etkili olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, cemaat değerlerinin güçlü olduğu Japonya, Çin ve benzeri ülkelerdeki suç oranlarının, ABD gibi bireyselciliğin geliştiği ülkelere kıyasla daha az gerçekleşmesinin temelinde de enformel değer ve denetime ilişkin bu unsurlar bulunmaktadır (Bkz. Barak, 1998, s.203). Çünkü cemaatçilik veya toplumculuk, bireysel konforu gözeten bireyselciliğin aksine, yoğun düzeyde karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi, karşılıklı güven ve sorumluluk duygusu ile toplumsal bağlılığı gözeten bir işlevi yerine getirmektedir (Barlow, 1993, s.583). Braithwaite, karşılıklı dayanışma, ailecilik ve toplumculuk unsurlarını içeren bazı Asyatik toplumlardaki suç oranlarının düşüklüğünü bu toplumsal yapı ile açıklamaktadır (Zhang, 1995, s.248). Bu çerçevede Braithwaite'a göre, hem tarihsel ve hem de kültürlerarası bağlamda suç/şiddet, güçlü aile ve toplumculuk duygusunun olduğu toplumlarda en iyi şekilde kontrol edilebilir (Braithwaite, 1989, s.5- 9). Özellikle suç ve sapkın eylemler üzerinde enformel kontrol unsurlarının, formel unsurlara kıyasla daha fazla caydırıcı olduğuna dikkat çeken Braithwaite, caydırıcılıkla ilgili yapılan araştırmaların, cezanın kesinliği ile suç arasında mantıksal olarak bir ilişkiyi ortaya koymasına karşın, bulgusal olarak bu ilişkinin çok az desteklendiğini ileri sürmektedir. Bir anlamda ona göre; aile üyeleri, akrabalar, arkadaşlar veya birlikte olunan gruplar tarafından empoze edilen müeyyideler ve geleneksel denetim unsurları, uzaktan gerçekleştirilen yasal otoriteye oranla suçlulukta daha caydırıcı bir etkiye sahiptir. Bu, yakın aile üyelerinin gözetledikleri itibar olgusunun, kriminal adalet sisteminin yaptırımından daha etkili işlediğini ortaya koymaktadır (Braithwaite, 1989, s.69).

2.5. Ekonomik Gelişme ve Gelir Eşitsizliği

Kimi araştırmacılar suç ve modernleşme ilişkisini, ekonomik değişme ve gelişmenin toplumda doğurduğu sosyal değişmeler üzerinden açıklamaktadırlar. Friday (1998, s.299), ekonomik gelişmenin önemli sosyal değişmeleri tetiklediğini belirtmektedir. Ona göre ekonomik gelişme ile birlikte meydana gelen değişmelerin başında;

- Göç,
- Aile bireylerinin ayrılması,
- Şehir yoğunluğunun artması,
- Kültürel farklılığın ve çatışmanın artması,
- Geleneksel/enformel sosyal kontrol unsurlarının zayıflaması

gibi gelişmeler gelmektedir.

Ekonomik değişme de kaçınılmaz olarak, geleneksel otorite biçimlerinin zayıflamasında gözlemlendiği gibi bazı değerlerde değişim yaratmakta ve aynı zamanda belirli grupların, endüstrileşmenin gereksinim duyduğu eğitim ve teknik standartlarını edinmelerinde bazı başarısızlıkların ve hayal kırıklıkların yaşanmasını da getirebilmektedir. Friday'a göre bu gelişmeler;

- İzolasyon,
- Yabancılaşma,
- Sorumluluk veya taahhüt (commitment) yoksunluğu,
- Suç

gibi sonuçlar yaratmaktadır.

Modernleşme ile birlikte geleneksel toplumun dengesi tahrip olmakta ve geniş aile yapıları, lokal cemaat bağları, kutsal ve dinsel bağlar ve atfedilen statü ilişkileri yıkılmaktadır.

Ekonomik gelişme ile suç oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar her zaman birbirleriyle tutarlı sonuçlar ortaya koymamaktadır. Özellikle ekonomik gelişmenin, mala yönelik ve şiddet suçlarındaki etkisi farklılaşmaktadır. Bu çerçevede modernleşme ve gelişmenin daha çok mala yönelik suçlardaki artış

üzerinde etkili olduğu ileri sürülmektedir (geniş bir literatür tartışması için bkz. Liu ve Messner, 2000, s.5).

Modernleşme dinamiklerinin, suç oranlarının artışları üzerinde etkili olduğunu ileri süren yukarıdaki yaklaşımlardan ayrı olarak suç artışlarının, ekonomik değişme veya gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkmadığı yönünde ileri sürülen kimi yaklaşımlar da söz konusudur. Bu çerçevede Adler (1983) de suçu, ekonomik değişme ve gelişmenin zorunlu sonucu olmaktan çok; gelişmenin tipi, değişimin hızı ve toplumdaki suç kalıplarının değişimini etkileyen sosyal önleyici mekanizmalarının ne düzeyde güçlü olduğu ile ilintili olduğunu ileri sürmektedir.

Çoğu ülkede, endüstrileşme ve kentleşmenin gerçekleşmesine rağmen bu ülkelerin nadiren modernleştiğini ileri süren kimi araştırmacılar bu çerçevede modernleşme tezinin zayıf oluşuna vurgu yapmaktadırlar (Heiland ve Sheley, 1991, s.1).

Ekonomik bütünleşmeyi engelleyen ve alt sınıfın daha fazla yoksullaşmasını sağlayan türden bir ekonomik gelişme de suçluluk da etkilidir. Heiland ve Shelley, tarihsel bir bakış açısıyla yaptıkları çalışmada, modernleşme sürecinin başlangıcında yoksulluk ile suç arasında yakın bir ilişkinin olduğunu saptadıklarını belirtmişlerdir. Onlar, aynı şekilde bireylerin, gelişen yeni dönemde daha çok tatmin olmaya ve kendilerini daha güvenli hissetmeye başlamalarına koşut olarak, suç kalıplarında belirgin bir değişimin ortaya çıktığını gözlemlediklerini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre modernleşme düzeyi ilerledikçe ve gelir, refah dağılımındaki eşitsizlik hala var olmaya devam ettikçe, yoksulluğun yol açtığı suç türlerinden, refah toplumlarındaki adi suçlara (common crimes) doğru suç kalıplarında bir değişme yaşanmaya devam edecektir. Onlar, mala yönelik çoğu suçların, işsizlik gibi bireysel veya toplumsal krizlerden değil, refah düzeyinin artması, eşya ve malların bolluğunun sonucu işlenmeye başladığını ileri sürmüşlerdir. Bu da her halükarda, toplumun ekonomik ve sosyal koşullarının; hırsızlık, dolandırıcılık ve soygun gibi suçların bir şekilde işlenmesine neden olacağı anlamına gelmektedir. Onların gözlemledikleri diğer bir değişme de, suçlunun niteliğinde/profilinde meydana gelen değişimdir. Heiland ve Shelley, modern toplumda, suç işleyenlerin sadece alt sınıfa mensup bireyler ile sınırlı kalmayacağı, orta ve üst sınıfa mensup bireylerin de suç işleyeceklerine dikkat çekmektedirler. Ayrıca refah toplumlarında suçun mağduru sadece birey veya grupla sınırlı kalmaktan çok, özellikle sigorta şirketleri gibi kurumlar da suçun mağduru olabilmektedir. Aynı şekilde şirketler tarafından işlenen çevre suçları

da, refah toplumlarında gözlemlenebilen suç türleri olmaktadır. Bu da, modern toplumda kriminal davranışın genelleşmesi gibi bir durumu yarattığı anlamına gelmektedir (1991, s.6-7).

2.6. Yerleşimsel Hareketlilik ve Göç

Gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan belirgin gelişmelerden biri de, kırsal nüfusun kentlere akması durumudur. Burada karşımıza göç ve kentleşme ile ilintili çok sayıda yeni problem alanları ortaya çıkmaktadır. Göçün niteliği, göç edenlerin sosyo-ekonomik-kültürel özellikleri, göç edilen yerleşim yerlerinin özellikleri gibi çok sayıda unsurun ve kentleşmenin hızı ve kentleşme ile birlikte ortaya çıkan sorunların, suç oranlarını arttırdığı ve suçun niteliğini değiştirdiği ileri sürülebilir. Kentleşme ve suç ilişkisine ilk odaklanan kuramcılarının başında Shaw ve McKay gelmektedir. Sosyal organizasyonsuzluk veya düzensizlik kuramının da öncülerinden Shaw ve McKay'a göre; yoksulluk, kültürel heterojenlik ve fiziksel hareketlilik gibi faktörler kentlerde sosyal çözülmeye yol açmakta, bu durum da bireylerin toplumsal değerlere olan bağlılıklarını zayıflatarak onların kriminalleşme süreçlerinde etkili olmaktadır (Bkz. Ellis ve Walsh, 2000, s.354). Farklı bölgelerden göç etmiş toplulukların aynı mekânda güçlü ve yüksek oranda bir değerler sistemi yaratamamaları ve bununla ilintili olarak ortaya çıkan toplumsal denetim zayıflığının, suç oranlarının belirli bölgelerde yüksek düzeyde gerçekleşmesinin önde gelen nedenleri olarak belirtilmiştir. Dolu'nun da belirttiği gibi, yerleşimsel hareketliliğin gerçekleştiği bölgelerde oluşan çöküntü alanlarında toplumsal birlikteliği sağlayan tutarlı bir değerler sistemi veya inanç ve kültür birliğinin olmayışı, suç oranlarının yüksek oranda gerçekleşmesini sağlamaktadır (bkz. Dolu, 2010, s.208). Shaw ve McKay, toplumsal hareketliliğin etkisinin sadece geleneksel veya enformel kontrol mekanizmalarını zayıflatmakla sınırlı kalmadığını, toplumdaki güven ve birliktelik yapısını da zayıflatarak suçun oluşumunda etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yoğun göçün gerçekleştiği yerleşim yerlerinde ve disorganize bölgelerde, sosyal sermayenin ve denetimin azalacağını kestirmek mümkündür. Özellikle Sheley, Tobias ve Zehr, toplumsal davranış üzerinde, kentleşme ve sanayileşmenin etkisinin, suç alanındaki sonuçlarını ele alan kayda değer çalışmalar yapmışlardır. Sosyal bilimciler, uzun bir süre sosyal örgütlülük düzeyi ile suç arasındaki ilişkiye odaklandılar. Toplumsal örgütsüzlük eğilimlerinin, yüksek suç oranları ile ilişkili olduğunu belirten epey suç önleme literatürü söz konusudur. Burada, yüksek suç oranları ile düşük düzeydeki formel ve enformel sosyal denetim

faktörleri arasında ilişki kurulmaktadır (bazı kaynaklar için bkz. Lu ve Miethe 2001, s.105). Toplumsal entegrasyonun yüksek düzeyde olduğu toplumlarda, etkili bir sosyal denetiminin olduğu ve bunun da suç oranlarının düşük oranda gerçekleşmesine neden olduğu ileri sürülmektedir. Ancak modernleşme ve küreselleşme süreciyle birlikte sosyal kontrolün etkisinin de zayıfladığı söylenebilir.

Özetle, sosyal örgütsüzlük kuramının öncü isimleri suç ile ilintili olarak öne çıkan göstergelerin başında; nüfus yoğunluğu, kent yoksulluğu veya düşük düzeydeki ekonomik statü, yüksek düzeyde yerleşimci hareketliliği (yüksek düzeyde göç alma ve verme), farklı etnik grupların biraradalığı, göçün yoğunlaştığı bölgelerin organizasyonsuzluğu, mekân ile ilintili olarak ahlaki ve değersel bozulma ve sosyal denetimin zayıflaması gibi unsurlara dikkat çekmektedirler (Bkz. Vito ve Holmes, 1994, s.143; Bohm, 1997, s.74).

2.7. Hayatın/Yaşamın Kutsallığının Azalması Yönündeki Değersel Gelişmeler

Şiddet olaylarının artmasında etkili olan gelişmelerden biri de, rasyonelleşme süreci ile birlikte yaşama ilişkin anlam ve duygu alanının profan bir nitelik kazanmasıdır. İnsan yaşamına karşı metafizik üzerinden duyulan saygınlığın, modernleşme süreci ile birlikte kutsallık yöneliminin zayıflamasıyla birlikte azalması, insanlar arası ilişki tarzını/niteliğini olumsuz tarzda etkilediği ileri sürülebilir.

Haferkamp ve Ellis (1992) de, yaşamın kutsallığına karşı giderek artan bir duyarsızlıkla yüksek şiddet oranı arasında bir ilişkinin öngörülebileceğini ileri sürmektedirler. Diğer bir ifade ile onlara göre, yaşamın kutsallığına olan duyarsızlık, yüksek şiddet oranı ile ilişkilidir. Bireyleri ve mağdurları nesnelleştiren önemsizleştiren bir kültürel değerlerin gelişimi, şiddet suçlarının gelişimi üzerinde etkili olmaktadır.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Yapılmış araştırmalar gelişmekte olan ülkelerde suç oranlarının arttığını göstermektedir. Bu artış eğilimi, hem geçmişte sömürge olan ülkelerden bağımsızlıklarını kazanan ve modernleşen, hem Ortadoğu ülkelerinde, hem de geçmişte sosyalist olarak tanımlanan ancak günümüzde liberal ekonomiye geçen ülkelerin çoğunda

gözlenmektedir. Modernleşme sadece suç oranlarında değil, suç türlerinde de bir değişme yaratmaktadır. Araştırmalar değişim sürecinde özellikle de mala yönelik suçların, ekonomik motivasyonlu olmayan suç türlerine karşı daha hızlı arttığını ortaya koymaktadır.

Ülkemiz de dâhil olmak üzere gelişmekte olan çoğu ülkelerin modernleşme süreçleri ile birlikte toplumların kurumsal ve değersel yapısı dönüşüme uğramaktadır. Özellikle modernleşme dinamikleri, toplumların enformel yapısını ve denetimini zayıflatıcı yönde etkilemektedir. Bu da, ağırlıklı olarak suç oranlarının artışına yol açmaktadır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve teknolojik gelişme, bireyselleşme, rasyonelleşme, bürokratikleşme, yerleşimsel hareketliliğin hızlanması ve kentleşme gibi modernleşme faktörleri, sosyal sermaye ve denetimi zayıflatarak suç oranlarının artışı üzerinde etkili olmaktadır.

Gelişmekte olan veya modernleşen ülkelerde artan suç oranlarının nedenlerinin araştırılması ve anlaşılması kriminolojinin önemli bir konusunu teşkil etmektedir. Geleneksel yapının baskın olduğu toplumların modernleşme süreçlerinde suç oranlarındaki artışların nedenleri olarak şu unsurlar belirtilebilir:

- Göç ve kentleşmenin yarattığı sosyal organizasyonsuzluk,
- Nüfusun heterojenleşmesi,
- Değerler alanındaki değişim, sosyal sermayenin azalması
- Geleneksel veya enformel denetim unsurlarının zayıflaması,
- Aile kurumunda meydana gelen değişim,
- Ekonomik sorunlar (gelir eşitsizliği, yoksulluk, düşük gelir, alt sosyal sınıf) veya iş istikrarlığının yıkılması,
- Bireyselciliğin gelişimi ve kişisel çıkar arayışları,
- Bireylerin ben merkezli, egoist bir motivasyonla hareket etmeye başlamaları,
- Kadının sosyal konumundaki dönüşümler,
- Suç işlemek için artan fırsatlar,
- Bireylerin rutin yaşam tarzlarında meydana gelen değişimler,
- Birey yaşamının değersizleşmesi,

- Geçiş süreçlerinde keyfi ve yasallıkla örtüşmeyen davranış tarzlarının gelişmesi,

Günümüzde geleneksel toplumdan modern topluma doğru evrilme sürecinde ekonomik, kültürel, teknolojik, siyasal ve demografik alanda meydana gelen bazı değişmelerin yol açtığı yukarıda belirtilen gelişmelerin her biri, suç oranlarının artmasında ve suç kalıplarının değişmesinde birbiriyle ilişkili olarak etkili olmaktadır. Modernleşme dinamiklerinin ortak özelliği, sosyal sermayeyi ve enformel denetimi zayıflatıcı bir etkiye bulunmasıdır. Ayrıca günümüzde ekonomik alanda meydana gelen değişmeler, ekonomik alandaki motivasyonu da arttırmıştır. Bireylerde ekonomik motivasyonun artması da, mala yönelik suçların yükselmesinde etkili olmaktadır. Bundan ayrı olarak işsizlik, yoksulluk, eşitsizlik ve göreceli yoksulluk gibi ekonomik sorunlar de suçlulukla ilintili olarak ele alınmaktadır. Bu ekonomik sorunlar; tüketimin, bireycilik kültürünün ve ekonomik güdülenmenin daha çok geliştiği veya bu eğilimlerin daha çok kışkırtıldığı liberal toplumlarda suçlulukta daha etkili olmaktadır.

Kaynakça

- Aki R. ve Garry, L. (2004). Explaining Japan's postwar violent crime trends. *Criminology*. 42(1),179-210.
- Backman, J. (1998). *The inflation of crime in Russia: the social danger of the emerging markets*. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.
- Barak, G. (1998). *Integrating criminologies*. Boston: Allyn and Bacon
- Barak, G.(Ed.) (2000). *Crime and crime control: A global view*. Westport: Greenwood.
- Barlow, H.D. (1993). *Introduction to criminology*. New York: Harper Collins College Publishers.
- Beirne, P. and Messerschmidt, J.W. (1991). *Criminology*. Fort Worth: Harcourt Brace College Pub.
- Bohm, R.M. (1982). Radical criminology: An explication. *Criminology*. 19(4),565-589.
- Bohm, R.M. (1997). *A primer on crime and delinquency*. Belmont: Wadsworth Pub.
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cebulak, W. (1996). Rising crime rates amidst transformations in Eastern Europe: Socio-political transition and societal response. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*. 20(1),77-82.
- Clinard, M.B. and Abbott, D.J. (1973). *Crime in developing countries: A comparative perspective*. New York: John Wiley

- Diamond, L. (1999). *Developing democracy: Toward consolidation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Dolu, O.(2010). *Suç teorileri: Teori araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yay.
- Durkheim, E. (1947). *The division of labor in society*. (George Simpson, Çev.). New York: Free Press.
- Ellis, L. and Walsh, A. (2000). *Criminology: A global perspective*. Boston: Allyn and Bacon
- Fajnzylber, P., Lederman, D. ve Loayza, N. (1998). *Determinants of crime rates in Latin America and the world: An empirical assessment*. Washington: World Bank.
- Felson, M. and Clarke, R.V. (1998). *Opportunity makes the thief*. Police Research Series, Paper 98. Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate. London: Home Office. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218135832/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/prgpdfs/fprs98.pdf>
- Finch, A. (2001). Homicide in contemporary Japan. *British Journal of Criminology*. 41(2), 219-235.
- Findlay, M. (1999). *The globalization of crime: Understanding transitional relationships in context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Friday, P.C. (1998). Crime and crime prevention in China. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 14(3),296-314.
- Fukayama, F. (1999). *Büyük bozulma: İnsanın doğası ve toplumsal düzenin yeniden oluşması*. (Zeynep Avcı, Aslı T. Aydemir Çev.). İstanbul: Sabah Kitapları Yay.
- Galca, S., Karpati, A. and Kennedy, B. (2002). Social capital and violence in the United States, 1974-1993. *Social Science and Medicine*. 55(8), 1373-1383.
- Haddad, G.K. and Moghadam, H.M.(2011). The socioeconomic and demographic determinants of crime in Iran (a regional panel study). *European Journal of Law and Economics*. 32(1), 99-114.
- Heiland, H.G. and Sheley, L. (1991). *Crime and control in comparative perspectives* (Ed. Hans-Günther Heiland, Louise I. Shelly ve Hisao Katoh). Berlin: De Greytur.
- Hirschi, T.(1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hraba, J., Bao, W.N., Lorenz, F.O. and Pechacova, Z. (1998). Perceived risk of crime in the Czech Republic. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 35(2), 225-242.
- Karstedt, S. (2003). Legacies of a culture of inequality: The Janus-face of crime in post-communist societies. *Crime, Law and Social Change*. 40, 295-320.
- Kawachi, I., Kennedy, B.P. and Wilkinson, R. G. (1999). Crime: Social disorganization and relative deprivation. *Social Science and Medicine*. 48(6), 719-731.

- Kızmaz, Z. (2005). Göç ve yoksulluğun patolojisi: Siyasal şiddetten sosyal şiddete. *Sosyoloji Araştırmalar Dergisi*. 8(1), 85-114.
- Komiya, N. (1999). A cultural study of the low crime rate in Japan. *British Journal of Criminology*. 39(3), 369-390.
- Lafree, G.D. and Tseloni, A.(2006). Democracy and crime: A multilevel analysis of homicide trends in forty-four countries 1950-2000. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 605, 25-49.
- Liu, J. (2005). Crime patterns during the market transition in China. *British Journal of Criminology*. 45(5), 613-633.
- Liu, J. (2006). Modernization and crime patterns in China. *Journal of Criminal Justice*. 34(2), 119-130.
- Liu, J. and Messner, S.F. (2001). Modernization and crime trends in China's reform era (J. Liu, L. Zhang ve S.F. Messner, Ed.) *Crime and social control in a changing China* içinde. London: Greenwood Press. 3-22.
- Lu, H. and Terance, M.D. (2001). Community integration and the effectiveness of social control. (J. Liu, L. Zhang ve S.F. Messner, Ed.) *Crime and social control in a changing China* içinde. London: Greenwood Press. 105-121.
- Mendez, J., O'Donnell, G., and Pinheiro, R.(1999). *The (Un)Rule of Law and the Underprivileged in Latin America*. South Bend: University of Notre Dame Press.
- Messner, S.F. and Rosenfeld, R. (1997). Political restraint of the market and levels of criminal homicide: A cross-national application of institutional-anomie theory. *Social Forces*. 75(4), 1393-1416.
- Neuman, W.L. and Berger, R.J. (1988). Competing perspectives on cross-national crime: An evaluation of theory and evidence. *The Sociological Quarterly*. 29(2), 281-313.
- Sampson, R.J., Raudenbush, S.W. and Earls, F.(1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*. 277(5328), 918-924.
- Seydlitz, R. and Jenkins, P.(1998). The influence of families, friends, schools, and community on delinquent behavior. (Gullotta, T.P., Adams, G.R. ve Montemayor, R. Ed.) *Delinquent violent youth: Theory and interventions* içinde. Thousand Oaks: Sage Publications. 53-97.
- Shelley, L. (1981). Crime and modernization: The impact of industrialization and urbanization on crime. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Siegel, L.J. (2001). *Criminology: Theories, patterns, and typologies*. Belmont: Wadsworth Thomson Learning.
- Stamatel, J. P., Arato, N. and Dunn, C.S. (1998). The "Americanization" of juvenile delinquency? A comparison of Hungary, Poland and the US. *Security Journal*. 11,243-253.
- Thornton, R.Y. and Endo, K. (1992). Preventing crime in America and Japan. Armonk: M. E. Sharpe Inc.

- Tsushima, M. (1996). Economic structure and crime: The case of Japan. *The Journal of Socio-Economics*. 25(4), 497-515.
- Vito, G.F. and Holmes, R.M. (1994). *Criminology, theory, research and policy*. Belmont: International Thomson Pub.
- Williams, F.P. and McShane M.D. (1999). *Criminological theory*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Xiao, J. (1988). Economic development and crime problem. *Juvenile Delinquency Studies*. 4(15).
- Zhang, S.X. (1995). Measuring shaming in an ethnic context. *British Journal of Criminology*. 35(2), 248-262.
- Zhang, L. and Messner, S. (1995). Family deviance and delinquency in China. *Criminology*. 33(3), 359-387.